

Rymättylän talvinuottakalastus muuttuvana elinkeinona 1885–1967

Rymättylässä harjoitti talvinuottakalastusta jo 1550-luvulla 8—9 nuottakuntaa, joista Kuristen nuottakunta, myöhemmin tunnettu myös nimellä Pirtu, lopetti toimintansa vasta 1966. Nuottakuntain luku on pitäjässä myöhemmin ollut todennäköisesti ajoittain alhaisempi — 1800-luvun puolivälissä niitä olisi eräiden muistiinpanojen mukaan ollut ainoastaan kolme.¹ Silakan talvipyynti alkoi Rymättylässä lisääntyä 1800-luvun lopussa, niin että pitäjässä oli 1908 jo 12 nuottakuntaa.² Rymättylän talvikalastuksen nousu liittyy siihen erittäin huomattavaan silakan talvipyyntiin lisääntymiseen, joka on 1800-luvun lopulta lähtien havaittavissa kaikkialla Varsinais-Suomen saaristossa ja joka kohotti tämän alueen nuottakuntien määrän 1930-luvun alkuun mennessä noin 75:een.³ Kuten muuallakin Varsinais-Suomen saaristossa ja rannikolla niin myös Rymättylässä silakanpyyntiin painopiste siirtyi näinä vuosikymmeninä suvinuotista talvinuottiin, minkä lisäksi suvinuottien lukumäärää vähensi pyynti isoillarysillä, joita Rymättylässä oli käytännössä viimeistään 1880-luvulla. Rysät vähensivät isojen suvinuottien käyttöä mm. siksi, että ne va-

¹ Rymättylän, Korppoon ja Taivassalon voutikunnan tilikirja 1556—1557 (VA 627; Eeva Matinollin yst. ilmoitus); Kustaa Vilkuna, Talviapajan avaaminen Rymättylän vesillä (Sananjalka 4), Turku 1962, 36—38; E. A. Virtanen, Varsinais-Suomen yhteiskunnallista kansankulttuuria (Varsinais-Suomen historia II, 2), Porvoo 1938, 185 ym.; P. A. Nummelin, Talvinuottakalastus Rymättylän tienoilla (SKS E 148, 1908, mf. 618) 2.

² Nummelin 7.

³ T. H. Järvi, Suomen merikalastus ja jokipyynti, Porvoo 1932, 50—51. Kunnallisneuvos Koisaaren muistiinpanojen mukaan alueen talvinuottueiden lukumäärä oli sotavuonna 1943 sama 75.

pauttivat pyyntiväen yötyöstä, joka oli päivät maataloustöissä aher-taneille henkilöille sangen rasittavaa. Nykyisin nuottaamiseen talvisin käytettävä aika on entistä lyhyempi, koska ohuen jään aikana syksyl-lä ja keväällä harjoitetaan troolipyyntiä, joka laskee silakan hintaa ja tekee pienemmän pyynnin kannattamattomaksi. Kalastuksen ar-vioidaan Rymättylässä pysyneen maataloutta tärkeämmässä asemassa 1900-luvun alkuun saakka.⁴

Rymättylän apajilla eli *luomissa* on jokaisella omapitäjäläisellä talvinuottakunnalla oikeus harjoittaa kalastusta palkitsemalla yksi-tyinen vedenomistaja määräsuuruisella *maankalalla* ja myöntämällä hänelle *kirjavuoro*, ts. oikeus vetää maansa alta maanantaisin ja kes-kiviikkoisin ensimmäinen luoma. Tämä järjestely, joka perustuu van-haan käytäntöön, vahvistettiin maanomistajien sopimuksella 1912 ja merkittiin kihlakunnanoikeuden pöytäkirjaan 4. 9. 1913. Kaikki ta-lolliset eivät sopimukseen kuitenkaan yhtyneet, vaan pidättivät itsel-leen yksityisen kalastusoikeuden omistamillaan vesillä. Koko pitäjän vesialueen säilyttäminen talvikalastuksessa yhteisenä katsottiin vält-tämättömäksi siitä syystä, että eri luomien antama saalis vaihtelee vuosittain kalan kulloistenkin olinpaikkojen mukaan. Varaamalla laaja ja luonnonsuhteiltaan vaihteleva vesialue jokaiselle nuottakun-nalle vähennettiin talvipyyntiin riskinvara niin pieneen, kuin se oman pitäjän rajoissa toimien oli mahdollista. Voimassa olevan sopimuksen mukaan talvinuottaan voivat osallistua sellaisetkin rymättyläläiset henkilöt, jotka eivät omista maata.⁵

Yksityisten luomien tuottoisuus ei Rymättylässä ole osoittautunut vaihtelevaksi ainoastaan vuosittain, vaan talvipyyntiin alueellinen painopiste on viime vuosikymmeninä siirtynyt yhä ulommille vesille, mikä myös on vähentänyt suvinuottien lukumäärää. Satakunta vuotta sitten nuottakunnat saivat hyviä saaliita Rymättylän itäpuolisilta ve-siltä, so. pääsaaren ja mantereen välisestä Petkellahdesta sekä siitä etelään. Suunnilleen 1900-luvun alussa pyynti siirtyi miltei kokonaan länsiaukkoon, missä varsinkin Pakinaisten vedet pysyivät pitkään

⁴ Järvi 42—43, 68. — Kirjoitus perustuu seuraavien henkilöiden haastatte-luihin heinäkuussa 1967: nuottakuningas Janne Koivuniemi, s. 1888 (Kuristen nuottakunta), kunnallisneuvos Terho Koisaari, s. 1889, mv. Hemming Mattila, s. 1904 (Ahne), ja mv. Eero Kustonen, s. 1919 (Konjakki).

⁵ Sopimuksesta ks. tarkemmin T. Koisaari, Rymättylä kalastuspitäjänä (Suomen Kalastuslehti 1932), 60—63.

tuottoisina. Nykyisin vedetään Rymättylän lähivesillä ainoastaan muutamia luomia talvessa, sillä pyynti on siirtynyt käytännöllisesti katsoen kokonaan etävesille, kuten myöhemmin selvitetään. Kesällä 1967 pitäjässä pyysi enää 3 suvinuottaa: Mahiniemen, Kinttalan ja Tanilan (Särkän) nuottueet. Kaikki ne käyttivät pyyntivälineenään isoa, rantaa vastaan vedettävää silakkanuottaa. Kotiluomien tyhjentymisen kaloista johtuu lisääntyneestä ja entistä tehokkaammasta pyynnistä, mutta siihen lienee osuutensa myös kalabiologisilla seikoilla.

Talvinuottakalastus on Rymättylässä kokenut viime vuosikymmenien aikana joukon teknisiä ja organisatorisia muutoksia, joiden avulla se on pyritty sopeuttamaan työvoimatilanteeseen, markkinointioihin ja pyyntipaikan vaatimuksiin. Edempänä liitteessä julkaistaan tärkeimmät muutokset ajallisesti rinnakkain. Muutoksia ja uudennuksia ei kaikissa nuottakunnissa ole yleensä otettu yhtä aikaa käyttäntöön, vaan tavallisesti on olemassa vuosien mittainen kausi, jonka kuluessa siirrytään vanhasta menetelmästä uuteen. Taulukossa muutokset on pyritty ajoittamaan keskimääräisesti noin viiden vuoden tarkkuudella lukuun ottamatta viime vuosia, jolloin aloitetut ja parhaillaan meneillään olevat uudennukset ilmoitetaan vuoden tarkkuudella.

Talvinuottaa vedettiin Rymättylässä 1800-luvun loppupuolella omissa luomissa, joilta nuottaväki yleensä palasi kotiin yöksi. Pyydyistä vedettiin *kluvvulla*⁶ eli *pihdeillä* koko luoman pituudelta miesvoimin. Työ oli pihtivedossa raskasta, joten vetäjiä oli vaihdettava, ja vähimmäismäärä nuottaväkeä kohosi tuona aikana 40—50 henkeen. Työvoimalle asetetut vaatimukset olivat suuret, sillä vain voimakkaat ja terveet miehet jakoivat raahata perässään painavaa pyydystä. Nuotan kiskomiseen käytettiin *päiväläisiä* eli jälle kokoontunutta tilapäistä työvoimaa. Väkeä oli nuotalle hyvin saatavissa, sillä *osamiehiä* (*hevosmiehiä*) jälle lähetettäviä taloja oli ilmeisesti vielä 1800-luvun loppupuoliskolla yhden nuottakunnan osakkaina parikymmentä, minkä lisäksi päiväläisiä kokoontui luomille riittävästi.⁷

⁶ Vrt. rts. *kläv*, joka on vastaavassa merkityksessä ollut käytössä Varsinais-Suomen ruotsinkielisissä nuottueissa. Carl Jacob Gardberg, *Fisket med vinternot i östra Kimito, Västanfjärd och Hitis* (Budkavlen 28), Åbo 1950, 84.

⁷ Nummelin 4; Virtanen 185, 208.

Huomattava tekninen parannus suoritettiin Rymättylän nuotilla muistitiedon mukaan 1880-luvun puolivälissä, jolloin nuottaa alettiin vetää kiertämällä sen vetoköydet kahdelle miesvoimin väänettävälle kelalle, *tynnyrille*, jota siirreltiin vedon edistyessä pitkin apajaa. Jäähän ankkuroidussa, rekeen kiinnitetyssä tynnyrissä oli kahta puolta noin 6 m pitkä kanki, josta miehet sitä väänsivät. Tavallisin työvoima oli 6 henkeä kummallakin tynnyrillä; yhteensä tynnyreille tarvittiin siis 12 henkeä, jotka tavallisesti olivat palkkalaisia. Ensimmäisenä tämän menetelmän otti käytäntöön nuottakunta Aasla, joka sai siitä toisintonimen Napanuotta. Tynnyreiden ansiosta nuotan veto tuli tasaisemmaksi, mutta ne säästivät myös työvoimaa, jota lasketaan käsikierron aikana tarvittun keskimäärin 30—40 henkeä. Vääntäjät jakaantuivat *posteihin* eli työvuoroihin, sillä työ oli edelleen siinä määrin raskasta, että jäällä tarvittiin vähintään kaksi postia, joista toinen vuorollaan lepäsi, toinen kiersi tynnyriä. Työvoiman laadulle asetettuja vaatimuksia voitiin sen sijaan vähentää, sillä tynnyreillä käytettiin tarpeen tullen myös naisia ja vanhempia miehiä.

Tynnyreiden käsikierto vaihtui jo 1900-luvun alussa hevoskiertoon, jota Rymättylässä vielä käytetään. Siinä tynnyriä kiertämään

Hevoskiertoinen tynnyri Rymättylässä. Valok. E. Mäkinen 1938. Kansallismuseo.

Tukkiponttoo Siurossa 1920. Työryhmä käsittää pomon, hevosmiehen, voarhollimpiitäjän ja ankuripojan. Turun Yliopiston Kansatieteiden laitos, kys. 4, Vilho Leppänen.

on valjastettu hevonen. Siirtyminen käsikierrosta hevoskiertoon tapahtui 3—4 vuoden aikana; kaikki osakkaat eivät mielellään antaneet valjastaa juhtaansa tynnyrille, koska se rasitti heidän mielestään hevosta liikaa. Eräillä nuotilla saattoikin samassa vedossa toinen tynnyri olla käsikiertoinen, samalla kun toista väänsi hevonen, ja näin oli meneteltävä periaatteessa käsikiertoisenakin pysyneillä nuotilla silloin, kun työväestä oli esim. ankaran sään tai kelirikon vuoksi puutetta. Hevoskiertoisella tynnyrillä tarvitaan nimittäin vain yksi mies ja hevonen, joten työväen säästö oli edelliseen menetelmään verraten melkoinen. Työväen määrä on pysynyt hevoskierron aikana useita vuosikymmeniä 20—25 henkenä, joskin tätä määrää on vapaaehtoinen päiväläisten joukko korottanut ajoin jopa kaksinkertaiseksi.

Nuotan vetoköyttä kelaava tynnyri on siis Rymättylässä uutuus, joka on otettu käytäntöön 1880-luvun puolivälissä. Tällaista vorokkia on käytetty Suomenlahden itäosassa ja Inkerissä, ja on mahdollista, että se on sieltä lainautunut länteen, kuten Kustaa Vilkuna on esittänyt.⁸ Odottaisi kuitenkin, että samalla olisi lainattu myös työväli-

⁸ U. T. Sirelius, Suomalaisten kalastus II, Helsinki 1907, 201, 238; Kustaa Vilkuna, Varsinaissuomalaisten kansanomaisesta taloudesta ja kulkuneuvoista (Varsinais-Suomen historia III, 2), Porvoo 1935, 45—46. — Myös Viron suurilla järillä tunnetaan talvinuotilla tynnyrinmuotoinen kela, jota kierretään mies- tai hevosvoimin. Võrtsjärvellä sen nimityksinä on käytetty substantiiveja *voorut*, *voorub* 'vorotti' (< ven.) sekä Rymättylän tavoin *tõrikene* < *tõrs* 'tynnyri'. Tynnyrinmuotoisen vorokin ikä Viron nuottueissa ei ole tiedossa. *Tynnyri* tai sen vastine on kelan nimityksenä luonnollinen silloin, kun kela on muodoltaan sen tarkoittaman astian kaltainen, jollaisia ovat mm. Rymättylän ja Võrtsjärven

neen itäinen nimitys *vorotti* (*vorokki?*).⁹ Vorokki ei kuitenkaan ole ollut Rymättylässä käytännössä ennen toista maailmansotaa, vaan kelausvälineen vanha nimitys on siellä *tynnynri*, kuten on mainittu. Pari tynnyrin kiertämiseen liittyvää termiä neuvookin etsimään sen esikuvaa toisaalta.

Käsikiertoisella tynnyrillä oli mies, joka valvoi, että tynnyri kiertyi tasaisesti ja että vetolaite pysyi toisen kanssa samassa tahdissa. Hän oli tynnyriä kiertävän työryhmän esimies ja hänestä käytettiin nimitystä *tynnyripomo*. Kun tynnyrillä korvattiin miehet hevosella, alettiin samaa nimitystä käyttää hevosta ajavasta miehestä, jota usein sanotaan myös *tynnyrimieheksi*. *Pomo* on vanhastaan työryhmän johtajan nimitys uitto- ja metsätöissä.¹⁰ Rymättylän nuottueiden tynnyri on rakenteeltaan likipitään samanlainen kuin uittotöissä käytetty *vorokki* (*vorotti*), jolla tukkilauttaa on vedetty pitkin vesistöä. Se on ollut käsikiertoinen, jolloin vääntöön on käytetty 8—12 henkeä, tai sitä on kiertänyt hevonen. Hevoskiertoinen vorokki lienee Suomen uittotyömailla otettu käytäntöön 1860-luvun lopusta lähtien.¹¹ Tukkilauttaa vorokilla hinaavan työryhmän pomoa vastaa Rymättylän talvinuotalla tynnyripomo.

Tynnyreillä vedettävällä nuotalla on tärkeä toimihenkilö *aahollinpitäjä*, joka kulkee nuotalla uittomiesten ja tynnyrin välissä. Hänen tehtävänä on huolehtia siitä, että tynnyrikelalta purkautuva vetoköysi, joka kulkee hänen kauttaan jään alta uittomiehille, pysyy kireänä, koska se muutoin löystyisi kelalla, joka ei silloin enää vetäisi nuottaa. Aahollinpitäjä lyö jäähän keksin, jonka ympäri köysi juok-

nuottueiden käyttämät kelausvälineet, joten nimitysten ei välttämättä tarvitse osoittaa työvälineiden historiallista yhteyttä. Ilmari Manninen, *Die Sachkultur Estlands I*, Tartu 1931, 185; G. Ränk, *Peipsi kalastusest (Õpetatud Eesti Seltsi kirjad II)*, Tartu 1934, 115.

⁹ Esim. SKS E 19, mf. 578 (Putkonen, Inkeri, 1893, ja Pennanen, Pohjois-Laatokka, 1900), sekä Abel Klami, Piirteitä kalastuksen harjoittamisesta ja kalastusneuvojen valmistamisesta Wirolahden pitäjässä ja sen ympäristöllä. Helsinki 1893, 61.

¹⁰ Ilmar Talve, Satakunnan uittotyöläisistä ennen 1920-lukua (Satakunta 17), Vammala 1962, 278; Jukka Eenilä, Uitto ja uittotyöläiset Paimionjoen vesistöissä (Varsinais-Suomen Maakuntakirja 20), Turku 1965, 32; Sama, Suomen metsätyö ja metsätyöläiset 1880—1928 (Turun Yliopiston Kansatieteen laitos 517, lis.-työ 1967) 54—57.

¹¹ Talve 271—273; Eenilä 1965, 29.

*Aahollinpitäjä kekseineen.
Valok. E. Mäkinen 1938.
Kansallismuseo.*

see. *Aaholli* on sanana ruotsalaisperäinen ja vastaavassa käytössä myös Varsinais-Suomen ruotsinkielisessä saaristossa.¹² Suomen kielessä sen levinneisyys on läntinen, sillä siitä on saatu Sanakirjasäätiön kokoelmiin tietoja Rymättylän lisäksi Merimaskusta, Porista, Nakkilasta, Kalajoelta, Nivalasta, Haukiputaalta, Utajärveltä, Puolangalta ja Ylitorniosta. Sanalla tarkoitetaan yleensä jarruttavaa köyttä, jonka avulla hinattava tai liikuteltava esine pysäytetään määräpaikalle tai jolla sen liikettä säädellään. Kyrösjärven ja Näsijärven vesistöissä *aarhollimies* seiso i tukkilautan ja sitä rannalta vetävän työryhmän välissä. Hän oli kiertänyt lautaa vetoköyden kasvavan puun ympärille, ja kun miehet tempaisivat lautaa eteen päin, hän veti löystyvää köyttä tasaisesti puun ympärille, jotta lautta ei päässyt kulkemaan äkkinäisesti nykien.¹³ Hänen tehtävänsä oli siis sama kuin nuottueen aahollimiehen. Tynnyrikiertoon kiinteästi liittyvä sana *aaholli* viittaa siis Länsi-Suomeen, ja kun kiertoa säättävä *tynnyripomo* puolestaan vastaa uittoponttoon vorokkiryhmän esimiestä, on todennäköistä, että tynnyrikierto on Rymättylän talvi- nuottueisiin lainattu 1880-luvun puolivälissä läheisiltä uittotyömailta.¹⁴ Varsinais-Suomen ruotsinkielisen saariston nuottueet eivät lai-

¹² Gardberg 88. Vrt. rts. *avhälla* 'estää, pidättää'.

¹³ Turun Yliopiston Kansatieteen laitoksen kysely 4, Toivo R. Hikkiö.

¹⁴ *Vorokki* on uittotöissä käytetty, ponttonille sijoitetun kelan kansanomai- nen nimitys, mutta Turun Yliopiston Kansatieteen laitoksen 1959 suorittaman, uittotöitä koskeneen kyselyn vastauksista ei selviä, onko laitteella ollut muita nimityksiä, sillä niitä ei kyselyssä tiedusteta. On mahdollista, että *tynnyri* on Rymättylässä omaperäinen nimitys, joka kuvaa kelan ulkomuotoa.

nanantajana tule kysymykseen, sillä niihin omaksuttiin tynnyrikierto (*vinschen, vindan*) käsikäyttöisenä vasta 1900-luvun alussa ja hevoskiertoisena 1920-luvulla.¹⁵ — Myös oulunsalolaisiin talvinuottueisiin omaksuttiin kela 1880-luvun lopussa¹⁶, joten ne ovat siellä suunnilleen samanikäiset rymättyläläisten kanssa ja lienevät saaneet esikuvansa uittotyömailta. Uitoissa käytetyn ponttonikelan ja Suomenlahden vorokin välinen suhde ei enää kuulu tämän kirjoituksen aihepiiriin.

Talvikalastuksen lisääntyessä kasvoi myös Rymättylään perustettujen nuottakuntien lukumäärä, niin että niitä oli vuosisadan alussa, kuten mainittu, jo 12 kpl. 1920-luvun puoliväliin mennessä niiden luku oli kohonnut 15:een. Kun lisäksi nuotan vetotavassa tapahtuneen muutoksen vuoksi jäällä tultiin toimeen entistä pienemällä työvoimamäärällä, väheni nuottaosakkaiden eli *retarien*, jota nimitystä heistä toisinaan kuulee Rymättylässä käytettävän¹⁷, luku keskimäärin 12—10 taloon. Jokaisen osakkaan oli edelleen lähetettävä työhön yksi hevonen ja mies, tilapäisen aputyövoiman puuttuessa kaksikin miestä. Työvoimatilanne pysyi läpi 1930-luvun hyvänä, niin että jälle saapuneen tilapäisen aputyövoiman määrä saattoi nostaa nuottavaen luvun useaan kymmeneen henkeen siihen katsomatta, kuinka monta henkeä nuotalla olisi välttämättä tarvittu; edelleen oli nimittäin voimassa vanha periaate, että jälle saapunut aputyövoima sai aina työtä ja illalla palkakseen määrämitan kaloja.

Rymättyläläisten nuottueiden merestä nostamat saaliit kohosivat huippulukemiin 1920-luvun loppupuolella ja 1930-luvun alussa. Vuonna 1931 kohosi pitäjän talvinuottueiden yhteissaalis yli 2 milj. kg:aan ja pysytteli ainakin vielä vuoteen 1934 yli 1 milj. kg:na.

¹⁵ Muistitieto, että Bromarvissa olisi vorokkia käytetty talvinuottueissa jo 1870-luvulla, on epävarma. Gardberg 84—85. Kustavissa nuottaa vedettiin käsivoimin vielä 1900-luvun alussa. A. Alhoniemi, Kustavin vanhasta nuottakalastuksesta (Varsinais-Suomen Maakuntakirja 17), Turku 1960. — Vorokkia on käytetty myös Ruotsin talvinuottueissa. Se on niissäkin pyynnin myöhäistä kerrostumaa, mutta lähempiä tietoja sen historiasta ei ole käytettävissä. Mikäli vorokki olisi Rymättylässä läntistä lainaa, odottaisi sen kotiutuneen myös ruotsinkieliseen saaristoon aikaisemmin. Vrt. Otto von Friesen, Gustaf Rosenhanes *Respublica glacialis* (Fataburen 1914), Stockholm, 205—206; Ernst Klein, *Notdragning* (Svenska kulturbilder IX—X), Stockholm 1931, 257—258, 261.

¹⁶ Sirelius 201.

¹⁷ *Retari* tavallisesti 'osakas talonpoikaisessa laivayhtiössä'.

Vuoden 1967 saalis lienee ollut noin 250 000 kg.¹⁸ Pyynnin hyvä-tuottoisuus lisäsi harrastusta kalastukseen ja keräsi pääomia, joiden avulla kyettiin hankkimaan uusia nuottia. Nuottueiden luku nousi 1920-luvun jälkimmäisellä puoliskolla 17:ään, ja samalla osakaiden määrä yhdessä nuottakunnassa jatkuvasti laski. Nuottakuntien lukumäärän lisääntyminen ja ahkera pyynti verotti ankarasti pitäjän luomia, joiden kalansaalis väheni. Tämä aiheutti siirtymisen lisääntyvässä määrässä vuokravesille, joita saatiin käytettäväksi Rymättylän naapuripitäjien saaristosta. Luomia oli kyllä tilapäisesti vuokrattu aikaisemminkin — mm. Konjakki kalasti jo 1917 Iniössä — mutta vieraiden vesialueiden järjestelmällinen vuokraaminen aloitettiin vuoden 1930 tienoilla. Ensimmäiset vuokravedit saatiin Sata-vasta, Kaks Kerrasta ja Kalsaaren Velkuan-puoleisesta alueesta. Rymättyläläisten pääasiallisiksi pyyntialueiksi ovat kuitenkin muodostuneet Nauvon vedet, niistä ensimmäiseksi Innamon ja Seilin ympäristö. Nuottien koon kasvaessa luomat ovat yhä nopeammin tyhjentyneet kalaparvista, joten kalastusaluetta on tarvittu laajalti; rymättyläläisten pyyntialue onkin jatkuvasti laajentunut, niin että se käsittää tällä hetkellä mm. Nauvon kaakkoispuolisen Gullkronan selän, jossa menestyksellinen pyynti on ollut käynnissä parin vuosikymmenen ajan. Muita rymättyläläisten vuokravesiä ovat mm. Norrskata ja Galtby Korppoossa.

Ensi alkuun vuokrasopimuksia tehtiin vieraiden vedenomistajien kanssa samaa periaatetta noudattaen kuin Rymättylässäkin, jonka mukaan vedenomistaja sai saaliista yhtä suuren osan kuin jokainen nuottakunnan täysi osakas, mutta etäämmälle siirryttäessä ja kilpailun luomista kiristyessä vuokrasumma on vaihdellut. Vuokratason epävakaisuutta on ollut omiaan lisäämään lyhyt vuokraus, sillä yleensä sopimukset on solmittu vain vuodeksi kerrallaan. Nykyisten sopimusten mukaan vedenomistaja saa saaliista $\frac{1}{8}$ — $\frac{1}{8}$, ovatpa eräät nuottakunnat maksaneet hänelle saaliin arvosta viidenneksenkin, mutta sitä nuottamiehet pitävät liian korkeana summana.

Uudet vuokraluomat ovat harvassa tapauksessa olleet valmiiksi raivatut ja merkatut, joten rymättyläläiset kalastajat ovat joutuneet tekemään luomia laajalti ulkopuolisille vesialueille. Esim. Seilin ja

¹⁸ Koisaari 64 ja hänen tilastonsa vuosilta 1932—1934. Vuoden 1967 saalis on arvioitu kirjoittajan haastattelutietojen nojalla.

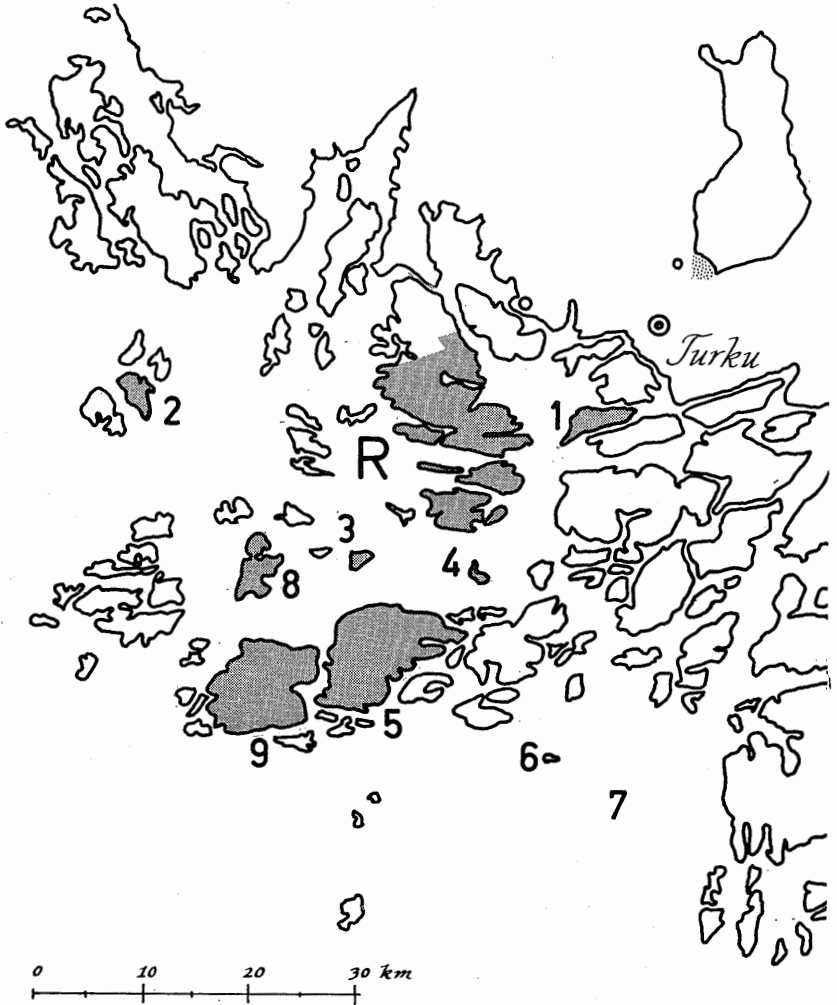
Nauvon pääsaaren väliset luomat ovat yleensä heidän tekemiään. Niistä samoin kuin Rymättylässäkin sijaitsevista luomista on olemassa nuottakirja, johon on merkitty apajan sijainti ja yksityiskohdat.¹⁹

Pyynnin siirtyminen etävesille on suuresti muuttanut talvikalastuksen sosiaalista ja taloudellista luonnetta. Apajat sijaitsevat nyt usein peninkulmien päässä nuottamiesten kodeista, joten nuottueen on kuljettava pyynnissä viikkokunnissa sekä hankittava miehille ja hevosille majoitus ja muonitus. Nuottakuntien vuokraamia asuntoja on mm. Nauvossa Gullkronan ja Stenskarin saarissa sekä Korppoossa. Kun nuottueen kokonaisvahvuus on ollut parikymmentä henkeä ja 7—8 hevosta ja kun samoissa tiloissa sen kanssa on saatanut asua myös vuokranantajan väkeä, on ahtaus ollut toisinaan suuri. Nuottakunnat ovat kuitenkin pyrkineet saamaan hallintaansa rakennuksia, jotka omistaja on jättänyt kylmilleen, ja saaristosta tapahtuvan poismuuton ansiosta niitä onkin viime vuosina ollut saatavissa. Salonkylän nuottakunta Ahne oli talvella 1967 vuokrannut Korppoon Norrskatasta tyhjilleen jääneen Viirin talon rakennukset. Kuristen nuotta (Pirtu) osti Nauvon Pensaaresta rakennusryhmän, jonka asuinrakennuksessa oli 3 lämmintä huonetta ja ulkosuojissa tilaa 12 hevoselle. Se asui siinä parikymmentä vuotta eli nuottakunnan lopettamiseen saakka 1966, jolloin se myi rakennukset maanomistajalle. Kesäisin nuottakunnan jäsenet tekivät taloonsa huviretkiä. Yleensä kaikki nuottakunnat ovat palkanneet itselleen emännän, kokin, ja hankkineet henkilökunnalleen aineet ainakin lämpimään ruokaan.

Kuristen nuottue viipyi pyyntimatalla kerrallaan tavallisesti kaksi viikkoa, mistä syksyllä nimenomaan sovittiin palkkatyöväen kanssa, mutta Ahne viipyi 1967 matkalla vain viikon lähtien kotisaaresta maanantaina aamuyöstä ja palaten takaisin lauantaina iltapäivällä. Konjakki on viipynyt pyyntimatkoillaan kerrallaan kaksi viikkoa silloin, kun se on joutunut kiertämään saaristoon mantereen kautta, mutta suoraa jäätietä käyttäessään se on viettänyt viikonvaihteen kotona.

Siirtyminen kalastamaan etävesille synnytti rymättyläläisille nuottakunnille joukon uusia ongelmia, sillä tarvikkeiden kuljettami-

¹⁹ Luomien avaamisesta ja nuottakirjasta ks. tarkemmin Vilkuna, mt.

Rymättylä (R) ja sen vuokravesiä: 1. Kakskerran Satava, 2. Iniö, 3. Innamo, 4. Seili, 5. Nauvon pääsaari, 6. Gullkronan saari, 7. Gullkronan selkä, 8. Norrskata, 9. Korppoon pääsaari.

nen pitkien matkojen päähän ja saaliin saaminen sieltä ostajille vaati joukon järjestelyjä, jotka eivät ennen olleet tarpeelliset. Nuottueiden talvitie kulki ensi alkuun Nauvoon Rymättylän eteläosasta kartan osoittamalla tavalla. Sen oli ylitettävä Turusta länteen auki pidettävä laivaväylä, jonka leveys on jääsuhteiden mukaan 20—50 m. Nuotta-

kunnat rakensivat sitä varten proomun, johon mahtui kerralla kaksi hevosta ja kuormaa. Sitä kuljetettiin ajoittain väylän yli tynnyriä eli kelaa vääntämällä, joten proomu oli eräänlainen lossi. Tämä järjestely oli tietenkin hankala ja hidaskin, sillä kuljetusta saattoi samana aamuna tarvita jopa neljä nuottuetta, mutta miehet tottuivat proomun käyttöön verraten pian. Kun autoliikenne vilkastui, niin mm. Kuristen nuotta siirrettiin Gullkronaan maanteitse Turun kautta Paraisiin, josta päästään lossilla Nauvoon. Kolonna käsitti tällöin suuren karjankuljetusauton, jonka lavalle mahtuivat mukana olleet 6—8 hevosta, nuottaväkeä kuljettavan linja-auton sekä usein vielä osamiesten henkilöautoja.

Kun kuljetusmatkat pitenivät, oli nuottakuormat saatava mahdollisimman keveiksi, mutta toisaalta vesialueiden vuokrat, kuljetuskustannukset ja palkkausmenot pakottivat lisäämään nuotan tuottavuutta sen kokoa lisäämällä. 1890-lukuun mennessä vanhat ja raskaat hamppunuotat olivat jo vaihtuneet puuvillanuotiksi, sillä vuosisadan vaihteessa hamppuliinaa eli -havasta käytettiin enää suvinuotissa. Nuotan koko oli tuolloin noin 24×220—250 m tai pienempi ja pyydys oli edelleen painava, vaikka eräitä keventäviä uudennuksia suoritettiin; mm. Nummelinin aloitteesta entiset puupullot (kohot) vaihdettiin korkkisiin.²⁰ Nuottaa kevennettiin 1930-luvun alussa siten, että entinen 18—15 -säikeinen verkkolanka korvattiin 9—12 -säikeisellä, mikä oli mahdollista mm. sen takia, että verkkolangat alkoivat olla entistä kestävämpiä. 9-säikeinen lanka osoittautui kuitenkin niin ohueksi, että siitä valmistetut nuotanosat kestivät vain talven kerrallaan, joten siitä oli luovuttava; nuotan perä valmistettiin edelleen 15-säikeisestä langasta. Samalla ohennettiin nuotan pauloja ja pienennettiin kiviä. Näiden kevennysten ansiosta nuottaa voitiin suurentaa, niin että sen keskimääräiseksi mitaksi saatiin 35×350 m. Nuotta oli siis huomattavasti suurempi kuin sitä edeltänyt, lähivesien kalastukseen käytetty pyydys. Siinä riitti kuitenkin jatkuvasti painoa, sillä verkkojen laskettiin painavan kuivina 350 kg, kivien 600 kg, pullojen eli kohojen 250 kg ja köönsien yli 200 kg, joten nuotan kokonaispaino oli kuivana noin 1 400 kg; märkänä sen paino kolminkertaistui. Tähän tavaramäärään tuli vielä lisäksi kuormallinen hankoja, lapioita, haaveja ym.²¹

²⁰ Nummelin 145—146.

²¹ Kunnallisneuvos Terho Koisaaren laskelman mukaan.

Ulkovesillä pyynti pakotti nuottakunnat siirtymään rahatalouteen, sillä markkinointiolot muuttuivat ja työväen asema vaihtui toiseksi. Rymättylän nuotilla oli saalis vanhastaan jaettu mitta-astioilla osakkaille sen jälkeen, kun siitä oli erotettu maankalat, päiväläisten palkkio ym. yhteiset menot. Osakkaat kuljettivat silakan myytäväksi Turkuun päivittäin. Kuormat myytiin siellä tukuittain eritoten venäläisille ostajille tai vähittäin torilla. Viimeistään vuosisadan vaihteen tienoilla osakkaat useissa nuottakunnissa merkitsivät muistiin myymänsä kalamäärän ja ainakin tiettyjen pyyntiaikojen hinnan, ja määrääjain tilit tarkistettiin, niin että jokainen osakas sai yhtä paljon tuotosta. Samoihin aikoihin alkoi yleistyä sellainen menettely, että osakkaat veivät nuotalta vuorotellen kuorman kaloja Turkuun myytäväksi ja jakoivat määrääjain tuoton keskenään; jos tällöin nuotta tuotti kalaa yhden kuorman päivässä, oli kauppamatkalla yksi osakas, kahta kuormaa kuljetti kaksi osakasta jne. Kun osakkaan oli osallistuttava sekä pyyntiin että saaliin kuljettamiseen ja kauppaamiseen, hänellä tuli olla kaksi hevosta, toinen nuotalta, toinen vuorollaan kauppamatkalla Turussa. Koko saaliin kuljettaminen kauppa paikalle vuorokuormin ja luopuminen sen jaosta kaloina vakiintui nuottakuntiin viimeistään ensimmäisen maailmansodan jälkeen, mahdollisesti jo sen aikana.

Matkat Turkuun, jotka oli tehty Petkellahden aukosta suoraan jään yli Ruissaloon, loppuivat, kun 1930-luvun alussa siirryttiin kalastamaan Rymättylän ulkopuolelle, jolloin matka kaupunkiin olisi käynyt kovin vaivalloiseksi; viimeksi osakkaat kuljettivat kaloja länsiaukon luomilta. Nuottueet alkoivat myydä saaliin jäältä suoraan eri liikkeille, jotka perustivat ostopisteitä määräpaikkoihin, joten kalat eivät enää lainkaan kulkeneet osakkaiden kautta. Kun jäällä on ollut liikkeellä useita ostajia, on kokeiltu myös huutokauppoja, mutta ostajien keskenään tekemät hintasopimukset ovat vähentäneet niiden tarkoituksenmukaisuutta. Yhteistä myyntiorganisaatiota Rymättylän kalastajilla ei ole. Täydelliseen rahatalouteen siirtyminen saaliin jaossa on ollut välttämätöntä myös sen vuoksi, että luomien vuokraaja vaatii yksinkertaisen ja selvän, markkamääräisesti ilmoitetun tiedon siitä, kuinka paljon hänen alueellaan olevista vesistä on saatu silakkaa ja mistä summasta hänen osuutensa siis lasketaan.

Työvoimatilanne pysyi talvinuottakalastuksessa talvisotaan saakka hyvänä. Tilapäistä työvoimaa, päiväläisiä, saatiin sekä omasta pi-

täjästä että lähiympäristöstä. Heidän joukossaan oli varhempina aikoina mm. merimiehiä, jotka purjehtivat Itämeren alueella kesäisin ja pestautuivat talvella nuottueiden tai osakkaiden palvelukseen. Eräinä vuosina sota-aikaan saakka työväkeä saatiin myös Pohjanmaalta, josta tuli jäällä hyvin tarkenevia ja työteliäitä miehiä. He olivat tarpeellisia varsinkin niinä 1920- ja 1930 -lukujen vuosina, jolloin nuottien määrä oli suurimmillaan. Osakkaiden jälle lähettämät osamiehet olivat yleensä mainituista ryhmistä palkattuja henkilöitä tai talon vakinaisia renkejä, sillä isäntä itse ajoi kotona karjalle rehut ja veden sekä haki saaliin jäältä ja kuljetti sen kaupunkiin myytäväksi. Osakkaan palkkaamalla *osamiehillä*, joita sanotaan usein *hevosmiehiksi*, oli 1930-luvun alussa kiinteä rahapalkka talon ruuassa sekä ns. jakopalkkaa 3—5 % osakkaan bruttotuloista nuotalla. Päiväläiset saivat palkkionsa kaloina, joiden määrä vaihteli saaliin mukaan: nuotan vesiperä jätti heidät kalattomiksi, muuten heille yleensä annettiin päältä ennen saaliin jakoa lapiollinen tai kaksi. Vastuullisia toimia hoitavat nuotan virkamiehet, uittomiehet ja tynnyriponot, jotka nuottakunta palkkasi vakituisiksi, saivat suuremman palkan, esim. uittomiehet saivat aina lapiollisen enemmän kaloja kuin muut palkkalaiset. Näitä palkkiokaloja kulkivat jäällä ostamassa *kalaporvarit*, joina toimivat usein pienviljelijät, kuljettaen ne edelleen Turkuun. Nummelinin mukaan näillä seuduin oli jo 1900-luvun alussa myös sellaisia nuottakuntia, jotka ottivat palvelukseensa vain välttämättömän määrän työväkeä maksaen sille rahapalkan.²² Tämä järjestely ei kuitenkaan Rymättylässä ollut tuolloin vielä juuri käytössä.

Luontaispalkka ei enää käynyt päinsä, kun nuottakunta siirtyi kalastamaan kaukana sijaitseville luomille, sillä tänne eivät välittäjät tulleet hakemaan päiväläisten kaloja eikä näillä itsellään ollut mahdollisuutta kuljettaa kaloja ostopisteisiin. Lopullisen kuoliniskun luontaispalkalle antoi sota-ajan säännöstelytalous, joka pakotti luovuttamaan kaiken saaliin yleiskulutukseen. Myös työväen asemassa tapahtui muutos, sillä tilapäisiä päiväläisiä ei pitkien matkojen päässä ollut enää käytettävissä, vaan nuottakunta palkkasi osamiesten avuksi vakituisen työväen, jolle se maksoi rahapalkan. Tämä merkitsi tietenkin huononemista vakinaista työpaikkaa vailla olevien henkilöiden asemalle, sillä oikeus saada haluttaessa työtä talvinuotalla oli

²² Nummelin 49, 65, 86.

eräänlainen heidän hyväkseen koitunut työttömyysvakuutus. Työväellä on tämän uuden järjestelmän vallitessa kiinteä pohjapalkka, mutta sen lisäksi he usein saavat provision tuotosta. Esim. 1965 saattoi uitto- ja tynnyrimiehille maksettu päiväpalkka olla 24 mk, muille vähemmän. Kuristen nuotta suoritti lisäksi provisiona määräosan saaliista, joka ylitti viikossa 5 000 kg korottaen provision määrää aina seuraavan 5 000 kg:n täytyessä. Viikkosaaliin ottaminen laskenta-perusteeksi oli nuottakunnalle edullista sen vuoksi, että tällöin työmiestenkin kannatti tehdä lauantaisin pidempiä päiviä. Nuotan johtaja eli pomo sai parhaimpina aikoinaan, ellei hän ollut osakas, bruttosta 5 %. Useissa nuottakunnissa, mm. Kuristen ja Ahneen nuottueissa, on lisäksi ollut tapana antaa työväelle ns. vastaantulokalat, jotka tulevat siipiverkkojen mukana jäälle ennen nuotan perää; isot kalat, hauet, kuhat ym. kuuluvat tällöin uittomiehille. Vastaantulokalojen antaminen päiväläisille on nuottakunnalle edullista, koska nämä sen ansiosta pudistelevat verkot tarkoin puhtaiksi. Nykyinen palkkausjärjestelmä on ollut voimassa vuokrauskauden alusta lähtien eli 1930-luvulta. Sen sijaan palkkauksen yksityiskohdat ja suuruus on vaihdellut eri nuottueissa. Nykyisin nuottakunta merkitsee palkan myös nuotalla olevien osakkaiden verokirjoihin maksaen veron heidän puolestaan. Kiinteään rahapalkkaan siirtyminen ei ole ollut edullista osakkaille, sillä kun aikaisemmin työväelle maksettiin palkkaa nuotan tuoton mukaisessa suhteessa, niin nykyisin nuottakunnalla on palkkamenoja jokaisena työpäivänä siihen katsomatta, tuottaako pyydys kaloja vai ei. Toisaalta pyyntiaika on entisestään lyhentynyt, kuten alussa mainittiin, ja se on tietenkin vähentänyt myös palkkakuluja.

Nuottaosakkaat eivät ole tyytyväisiä nykyisiin silakan hintoihin, vaan katsovat niiden olevan liian alhaiset tuotantokustannuksiin verraten. Silakan keskimääräinen kilohinta on ollut pitkään noin 1 mk.

Talvisodan ja toisen maailmansodan aikana silakkajäillä vallitsi ankara puute miehistä, mutta työvoimatilanne ei palautunut tyydyttäväksi sodan jälkeenkään. Viimeksi kuluneiden 20 vuoden aikana on ollut yhä vaikeampi saada palvelukseen miehiä, jotka olisivat valmiit lähtemään pyyntiretkille viikkokuntiin viiman ja pakkasen keskelle. Palkkatyöväen määrä on myös maataloudessa vähäinen. Tämä on johtanut siihen, että osakkaat eli isännät itse toimivat nykyisin usein nuotan osa- eli hevostmiehinä. Se on puolestaan yhdessä eräiden muiden tekijöiden kanssa aiheuttanut muutoksen nuottueiden vanhoissa johtosuhteissa.

Rahatalouden tunkeutuminen nuottakuntien toimintaan näkyy myös tavassa, jolla pyyntiväline hankitaan. Alunperin jokainen osakas toi verkko-osuutensa valmiina nuottaan, joka jamottiin yhdessä vuorovuosin jokaisessa osakastalossa. Havasta kudottiin tällöin taloissa suuret määrät, ja myös monet nuottakuntiin kuulumattomat henkilöt valmistivat sitä osakastaloille.²⁴ 1920-luvun alussa nuottaosakkaat alkoivat kudottaa havasta omasta materiaalistaan Kakolan vankilassa yhteistilauksena, jollaisena se tuli halvimmaksi. Näin saadusta hapaasta jokainen osakas entiseen tapaan valmisti kotonaan verkot, joista nuotta yhteisesti koottiin. Vähitellen valmista havasta alettiin ostaa kaupasta. Nuottakunta Konjakin osakkaat kunnostavat edelleen verkko-osuutensa kotonaan, ja jokainen heistä säilyttää omissa suojissaan nuottausvälineitä talven yli yhden kuormallisen verran. Sen sijaan Ahne on hankkinut käyttöönsä nuottatuvan. Täällä koko nuotta valmistetaan myöhäissyksyllä yhteistoimin pyyntikuntoon, joten osakkaiden kotona tapahtuvasta työvaiheesta on luovuttu. 1950-luvun puolivälistä alkaen yhä useampi nuottakunta on alkanut hankkia kaikki tarvikkeet yhtiön laskuun jakaen kustannukset rahana osakkaiden kannettaviksi. Tämä muutos pyyntivälineen hankinnassa ajoittuu samoille vuosille, jolloin nailonnuotta alkoi tulla käytäntöön. Nykyisin nailon on nuotissa yleinen materiaali. Siitä valmistettu nuotta on entistä huomattavasti keveämpi, ja sen painoa on edelleen vähennetty mm. korvaamalla korkkikohot muovisilla. Tämä on puolestaan tehnyt mahdolliseksi nuotan entistä suuremman koon, niin että sen mitat ovat nykyisin keskimäärin 35×400 m. Ahneen nuotta on jopa yli 600 m pitkä, ja sen hankinta-arvo, joka tosin on jakautunut usealle vuodelle, kohonnee noin 20 000 mk:aan. Nailonnuottaa ei tarvitse tervata, joten sen käsittely on huomattavasti puhtaampaa kuin entisen puuvillanuotan.

1960-luvulla työvoimatilanne on edelleen kiristynyt, mutta nuottakunnilla alkaa olla puutetta myös hevosista, sillä ne on maataloudessa syrjäyttänyt traktori. Nykyisin pitäjässä hevonen on yleensä vain sellaisissa taloissa, jotka ovat osakkaina nuottakunnissa. Parina kolmena viime vuotena nuottueet ovat alkaneet käyttää tynnyrin kiertämiseen traktoria, jonka käyttö tähän tarkoitukseen on edelleen koikeiluluonteista. Painavia maataloustraktoreita voidaan käyttää nuo-

²⁴ Nummelin 7, 43—46.

talla vain sellaisina talvina, jolloin jää on tarpeeksi vahva sitä kantamaan, mutta kevyt traktori on puolestaan heikkotehoinen kuljetta-
maan raskasta nuottakuormaa majapaikasta luomalle. Kuristen nuot-
takunta kokeili nuotanvetoon suunniteltua traktorityyppiä 1965, mut-
ta ei vakuuttunut sen käyttökelpoisuudesta. Nuottakunta Porho ei
ankarana talvena 1967 sen sijaan käyttänyt tynnyrin kiertoon he-
vosta enää laikaan. Traktori on jäällä jo yleinen kuljetus- ja tien-
aurausväline, ja lähivuosina siirryttäneen kokonaan sen käyttämiseen
myös nuotan vetovoimana.

Kokonaan nuottakunnan varoilla ostettavan kevyen nailonnuotan
ja traktorin käytäntöönotto on vähentänyt työvoiman määrää, niin
että nykyisin nuottaa vedetään yleisesti 16 miehen voimin; hyvissä
olosuhteissa se traktoria käyttäen saadaan vedetyksi jopa 12 miehellä.
Kustannuksiin nähden alhainen hintataso, työpalkat, verotus ja vesi-
alueiden vuokrat lisäävät jatkuvasti talvinuottakalastuksen riskiä ja
asettavat sen kannattavuuden tulevaisuudessa kyseenalaiseksi. Kun
palkkatyöväen puutteen vuoksi osakasisäntien on itsensä osallistutta-
va pyyntiin, on kalastusta entistä hankalampi yhdistää tehokkaaseen
maatalouteen. Rymättylässä onkin havaittavissa talvikalastuksen
eriytymistä itsenäiseksi elinkeinoksi, josta sen harjoittaja laskee saa-
vansa pääosan tuloistaan voiden näin jättää maatalouden vähäisem-
mälle huomiolle. Tämä trendi, jonka voi odottaa edelleen jatkuvan,
näkyi nuottaosakkaiden lukumäärän jatkuvana vähentymisenä.

Edellä esitettyjen tekijöiden vaikutuksesta on Rymättylän nuotta-
kuntien ja niihin kuuluvien osakkaiden luku jatkuvasti pienentynyt.
Talvella 1967 pyyntiin osallistui enää kuusi nuottakuntaa. Niissä oli
kaikissa yhtä uutta nuottakuntaa lukuun ottamatta viisi osakasta,
joilla edelleen oli vanhaan tapaan yhtä suuri osuus. Jäälle jäivät tänä
pyyntikautena saapumatta yli 400 vuotta kalastanut Kuristen nuotta
(Pirtu) sekä siirtokalastajien perustama Pakinaisten nuottue. Tal-
vella 1967 Rymättylässä harjoittivat talvikalastusta seuraavat nuot-
takunnat: Aasla samannimisestä saaresta, Airismaa ja Porho Airis-
maasta, Konjakki, jonka osakkaat ovat pääsaaresta ja Salonkylästä,
Ahne Salonkylästä sekä Paalalan Itätalon ja Heikkilän Länsitalon
omistajien kahdestaan perustama, ensimmäistä vuottaan pyytänyt
nuottakunta. Jälkimmäistä on pidettävä liiketaloudellisena yritykse-
nä, joten se ei enää entiseen tapaan liity pitäjän kansanomaisen yh-
teistoiminnan perinteeseen.

Rymättylän talvinuottakalastus on viimeksi kuluneina 80 vuotena kokenut suuria muutoksia, joissa tekniset, organisatoriset ja taloudelliset tekijät ovat sidoksissa toisiinsa. Nuottakunnat ovat tänä aikana siirtyneet miesvedosta konevoimaan, muuttaneet omilta vesialueilta kauempana sijaitseville vuokraluomille, ottaneet käytäntöön uudet teollisuuden tarjoamat materiaalit nailonin ja muovin, keventäneet niiden avulla pyyntivälineen painoa, niin että ne nykyään kykenevät kuljettamaan ja vetämään liki kaksi kertaa suurempaa nuottaa kuin ajanjakson alussa, ja vähentäneet työvoiman määrän noin $\frac{1}{3}$:aan entisestä. Ne ovat samalla vähitellen siirtyneet rahatalouteen: nykyään palkat ja vuokrat maksetaan rahana, saalis myydään suoraan jäältä ja pyyntivälineeseen käytettävät tarvikkeet ostetaan nuottueen varoilla mahdollisimman valmiina. Kapitalististuminen on Rymättylän talvinuottueissa ollut kuitenkin hitaampaa kuin Varsinais-Suomen ruotsinkielisessä saaristossa. Kemiöön ja Västanfjärdiin perustettiin ensimmäinen täyskapitalistinen, osuudet 100 osakkeeseen jakanut ja palkkatyöväkeä käyttänyt nuottakunta 1890-luvulla, ja vuoteen 1906 mennessä useimmat nuottakunnat olivat siirtyneet rahanpalkkaan ja määräsuuruiseen työväkeen, joskin ruotsinkieliselläkin alueella on osakastyövoimaa käytetty paikoin vielä ainakin 1940-luvulla.²⁵

Rymättylän talvinuottueiden kooperatiivisia piirteitä on osakastyövoiman käyttö pyyntiin ja nuotan kunnostamiseen. Kun toisaalta niiden toiminnassa on myös rahataloudella vahva asema, ne edustavat kansanomaista kooperatiivis-kapitalistista yhtiötyyppiä, joka on muuallakin maassamme ollut käytännössä maatalouden ja kalastuksen alalla harjoitetussa yhteistoiminnassa.²⁶ Kooperatiiviset piirteet ovat nuottakunnissa säilyneet niiden osakasrakenteen ansiosta. Niiden osakaskunta koostuu omapitäjäläisistä maanviljelijä-kalastajista, jotka ovat yleensä naapureita ja toisinaan myös sukulaisia ja jotka omistaessaan yhtiössä yhtä suuren osuuden ovat siinä taloudellisesti samanarvoiset. Osakaskunnan sosiaalinen ja taloudellinen yhtenäisyys sekä alueellinen läheisyys on omiaan ylläpitämään kooperatiivista yhteistoimintaa, jonka harjoittajat ovat yhteisillä intressialueillaan välittömässä vuorovaikutuksessa toistensa kanssa. Kapitalistisia piirtei-

²⁵ Gardberg 74—76.

²⁶ Anttila 191—193, 207—215.

tä ovat nuottakuntien toimintaan tuoneet siirtyminen etävesille sekä jatkuvasti kiristynyt työvoimatilanne, jotka ovat pakottaneet rationalisoimaan pyyntiä ja yksinkertaistamaan kalan kulkua saattimesta ostajalle. Talvinuottakalastuksessa kuluneet kahdeksan vuosikymmentä ovat siis murrosaikaa, jonka kuluessa nopeat, sysäyksittäin toisiaan seuranneet muutokset ovat merkittäväällä tavalla painaneet leimansa elinkeinon yleiseen ilmeeseen.

VEIKKO ANTILA: *Der Eisnetzfang in Rymättylä 1885—1967 — ein Erwerbszweig im Wandel*

Rymättylä ist eine Schärengemeinde in SW-Finnland nahe der Stadt Turku. Der Fischfang war daselbst bis zum Beginn des 20. Jahrhunderts als Erwerbszweig wichtiger als die Landwirtschaft. Beim Eisnetzfang werden in die Eisdecke des Meeres Wuhnen gehauen, durch welche ein grosses Netz mittels langer Stangen unter dem Eis ausgelegt wird. Im vorliegenden Artikel werden die technischen, organisatorischen und wirtschaftlichen Veränderungen, die beim Eisnetzfang in Rymättylä in den letzten acht Jahrzehnten erfolgt sind, untersucht. Schematisch sind die Ergebnisse auf der Tafel (S. 96—97) festgehalten (auch auf deutsch). Das Material der Untersuchung beruht zur Hauptsache auf einer Enquete des Verfassers.

Besitzerin des Eisnetzes ist die Genossenschaft, deren es in Rymättylä schon Mitte des 16. Jahrhunderts 8—9 gab. Eine von den schon damals tätigen Genossenschaften stellte ihre Tätigkeit erst 1966 ein. In der Gemeinde besteht ein Vertrag, kraft dessen jede Genossenschaft zum Netzfang an allen Fangstellen auf dem Gebiet der Gemeinde berechtigt ist.

Bis zum Ende des vorigen Jh.s wurde das Eisschleppnetz von Hand gezogen, ab 1885 aber mittels einer Haspel (*tynnyri* 'Tonne'), die zuerst von Männern betätigt wurde, später durch ein Pferd (Abb. S. 85). Für ein Netz brauchte man zwei Haspeln, je eine an den beiden Seiten. Heutzutage werden Versuche gemacht, die Haspeln mit Traktorenkraft aufzuwinden. Zweck dieser technischen Neuerung war es, die benötigte Arbeitskraft zu vermindern. Winden sind u.a. auch im Osten des Finnischen Meerbusens beim Eisnetzfang verwendet worden, aber der terminologische Befund lässt u.a. den Schluss zu, dass Rymättylä sie von der westfinnischen Flösserei übernommen hat. Die auf den Flössereiflößen verwendete Winde ist auf S. 86 abgebildet.

Zu Beginn unseres Jh.s nahmen die Strömlinge in Rymättyläs Gewässern gewaltig zu, und der Schwerpunkt in der Fischerei verlagerte sich damit vom Sommer- auf den Winterfang. Als Folge davon stieg die Zahl der Genossenschaften an, während die Teilhaber an einem Netz abnahmen. Mit der Zunahme der Schleppnetze verminderte sich die Beute in den nahgelegenen Gewässern,

und das Fischereigebiet musste deshalb in die Gewässer der Nachbargemeinden ausgedehnt werden. Das heutige Fanggebiet der Fischer von Rymättylä wird aus der Karte auf S. 92 ersichtlich. Die Mannschaft eines Schleppnetzes kann während der Fangzeit für die Nacht nicht mehr nach Hause, sondern sie muss in von den Schärenbewohnern vermieteten Häusern übernachten. Dies alles hat den soziologischen und wirtschaftlichen Charakter der Fischerei verändert. Vorher wurde die Beute auf die Teilhaber einer Genossenschaft aufgeteilt, und abwechslungsweise fuhr man nach Turku, um sie zu verkaufen. Jetzt verkauft die Genossenschaft den ganzen Fang an ein Zwischenhandelsgeschäft und teilt den Erlös auf, denn die zu Hause gebliebenen Teilhaber einer Genossenschaft können wegen des langen Wegs die Fische nicht mehr auf dem Eis abholen. Der gleiche Übergang von der Natural- zur Geldwirtschaft erfolgte auch bei der Entlohnung der Hilfskräfte. Jeder Genossenschaftsteilhaber schickt auch weiterhin einen von ihm zu entlohnenden Mann und ein Pferd zur Arbeit. Die darüber hinaus benötigten Hilfsarbeiter bekamen früher ihren Lohn in Form von Fischen, die sie verkaufen konnten. Heute wird der Lohn ganz in Geldform ausbezahlt. Die Geldwirtschaft wurde durch den Krieg 1939—1944 befördert, denn da mussten die Fischer unter staatlicher Kontrolle einen grossen Teil der Beute zum allgemeinen Verbrauch abgeben. — Die lange Fischstrecke zwang auch dazu, das Gewicht der Netze zu vermindern, so dass Nylon und Plastikkorke in Gebrauch kamen.

Der Anführer des Netzzuges war in Rymättylä der autoritative *Kuningas* ('König'), eine Person, die mit Netzwurf und Fischzügen wohl vertraut war. Seine Bedeutung nahm ab, als man zum Fischen in fremden Gewässern, die er von früher her nicht kannte, überging. Noch stärker hat die gespannte Lage auf dem Arbeitermarkt dazu beigetragen, aus dem autoritären Anführer einen Demokraten zu machen. Als es noch genügend Arbeitskräfte gab, schickten die Genossenschaftsteilhaber oftmals den Knecht des Hauses oder einen zugewanderten Saisonarbeiter aufs Eis. In so einer Fangmannschaft musste die Stellung des Anführers besonders ausgeprägt sein. Heute ist der Mangel an Arbeitskraft empfindlich, denn die Arbeit fern von zu Hause auf dem kalten Eis ist schwer und unangenehm. Aus diesem Grunde mussten die Genossenschaftsteilhaber ganz allgemein selber am Fangzug teilnehmen. Diese sind Fischerbauern, die mit der Fischerei wohl vertraut sind; ihre Sachkenntnis verringert darum die Bedeutung des Anführers. Der Wandel in seiner Stellung kommt in der Sprache zum Ausdruck: aus dem *Kuningas* 'König' ist der *Pomo* (urspr. Arbeitsleiter bei Flösserei und Waldarbeit) geworden. Der Anführer ist ein bezahlter Arbeiter oder einer der Teilhaber.

Die Genossenschaft von Rymättylä ist auch weiterhin eine kooperative, bei der jeder Teilhaber einen gleich grossen Anteil hat und an deren Arbeiten er durch eigene Arbeitskraft teilnimmt. Die kooperativen Züge vermochten sich deshalb zu bewahren, weil die Teilhaber Nachbarn und Arbeitskameraden sind, die auch auf andern Gebieten in engem Kontakt miteinander stehen.